

Жукова Т.А., Басанець І.В., Плікус І.Й. Антикризове управління в забезпеченні фінансової безпеки бізнесу. *Вісник СумДУ*, 2021, № 1, С.58-67

УДК 658.15

JEL Classification G20, G29, G33

Жукова Т.А.,

старший викладач кафедри фінансів і підприємництва

Сумський державний університет

gtanya@buh.sumdu.edu.ua

Басанець І.В.,

здобувач вищої освіти СВО магістр ОПП «Фінанси і аудит в підприємстві»

Сумський державний університет,

i.basanec1999@gmail.com

Плікус І.Й.,

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів і підприємництва

Сумський державний університет

i.plikus@finance.sumdu.edu.ua

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БІЗНЕСУ

Проблема ефективного антикризового управління має кардинальне значення для забезпечення загального рівня розвитку України, виходу з фінансово-економічної кризи, а також створення належного рівня національної безпеки. У сучасному світі при нестабільному економічному, політичному та правовому вимірі суб'єкт господарювання знаходиться під дією зовнішнього середовища. Вплив економічної кризи у світі, в тому числі і в Україні, призвів до того, що більшість підприємств знаходяться на межі фінансової кризи, деякі з них взагалі стали банкрутами. У статті наведено дані, які свідчать, що підприємства знаходяться у кризовому стані та потребують антикризового управління. Обґрунтовано, що антикризове управління як механізм адаптаційного регулювання бізнес-процесів підприємств є актуальним і має попит як у науковій сфері, так і в практичному застосуванні, програма антикризових заходів, у випадку її успішного практичного застосування здатна допомогти підприємствам, які знаходяться на межі банкрутства. Розглянуто теоретичних підходів до формування антикризового управління підприємствами, подальшого дослідження набули проблеми розробок системи антикризового управління підприємством та розробки антикризової фінансової політики. Доведено, що антикризове управління спрямоване на адаптацію діяльності підприємств до постійно мінливих умов зовнішнього середовища і на вилучення вигод з нових можливостей. При цьому основним у впровадженні цього управління є відмова від неперспективних напрямів діяльності та визначення найбільш перспективних шляхів діяльності організації, що забезпечують її розвиток. Проаналізувавши останні дослідження, щодо забезпечення стабільного стану та виведення підприємства з кризи, виділили основні підходи до запобігання та подолання банкрутства на підприємствах. Для ефективного управління у статті було запропоновано заходи, що дозволять чітко оцінювати загрозу та реагувати управлінському персоналу. Досліджено причини та чинники, які супроводжують виникнення кризового стану на підприємстві. Проаналізовано діяльність українських підприємств в умовах кризи та створено комплекс заходів щодо покращення управління кризовими явищами для фінансової безпеки компанії.

Ключові слова: *криза, банкрутство, безпека, антикризове управління, оцінка ймовірності банкрутства*

DOI: 10.21272/1817-9215.2021.1-7

ВСТУП

Нажаль на сьогодні спостерігається негативна тенденція у розвитку промислової галузі. Більшість підприємств знаходиться на межі ліквідації або ж у кризовому стані. З появою на ринку якісних продуктів, новітніх технологій виробництва українські підприємства не можуть забезпечити себе новим обладнанням для більшого обсягу продукції та змоги конкурувати на рівні інших міжнародних підприємств. Для того щоб виявити та запобігти виникненню ризиків банкрутства потрібно досліджувати фінансовий стан підприємства за допомогою економічних методів та моделей визначення кризових явищ. Визначивши основні фактори дане дослідження є актуальним, тому що промислові підприємства потребують стабільного розвитку під час економічної кризи, за допомогою створення антикризового управління забезпечить фінансову стійкість підприємства.

Дане питання досліджували зарубіжні та вітчизняні вчені, які зробили великий внесок у методологічні основи дослідження факторів, кризових явищ, що забезпечило в подальшому комплексну розробку заходів для покращення фінансового стану підприємств. Можемо виділити таких дослідників, як: Бланк І. [1], Васькова Ю. [2], Зайцев О.В. [3,4,5], Kowo, Ak.S., Owotutu, S. Ol., Adewale Ad. G/ [6], Moskovicz A/[7], Лігоненко Л. О.[8], Павловський С.[10], Плікус І.Й. [11], Чемчикаленко Р.А., Майборода О.В., Дьякова Ю.Ю. [12], Швець Ю. О. [13] та інші. Аналіз наукової думки в подальшому дає можливість досліджувати фінансовий стан підприємства з різних боків та створювати комплекс заходів для уникнення ліквідації компанії.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою дослідження є аналіз кризових явищ та показників діяльності промислових підприємств в Україні для створення в подальшому антикризових заходів щодо покращення та виведення підприємств з фінансової кризи.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Нестабільність економічної ситуації в Україні негативно впливає на розвиток підприємницької діяльності. Кількість випадків настання кризового стану на підприємствах з кожним роком зростає, що свідчить про невміння подолати дану кризу. Погіршення господарської діяльності та виникнення ризику банкрутства спричинено нестабільністю валютних курсів та цін, неможливістю прогнозувати основні показники діяльності. Саме тому питання антикризового управління стає актуальним для подальшого досліджування.

Щодо визначення поняття «криза» існує безліч тлумачень. Одні дослідники визначають кризу на макрорівні інші досліджують дане питання на мікрорівні, тобто на прикладі підприємств.

На думку Бланка І.О. фінансова криза підприємства «являє собою одну з найбільш важливих форм порушення його фінансової рівноваги, що відображає циклічно виникаючі на протязі його життєвого циклу під впливом різноманітних факторів протиріччя між фактичним станом його фінансового потенціалу і необхідним обсягом фінансових потреб, що є джерелом найбільш небезпечних потенційних загроз його функціонуванню» [1]. Васькова Ю.І., звертає увагу на визначення кризи, «орієнтуючись на етимологічне походження та ідентифікує її як глибокий розлад, різкий перелом; період загострення протиріч у процесі розвитку якої-небудь сфери людської діяльності» [2].

Поняття «антикризове управління» розглядали зарубіжні та вітчизняні науковці, але не дивлячись на велику кількість публікацій поданій тематиці, думка кожного дослідника відрізнялася та створювалися нові шляхи, методи щодо подолання кризового стану. Поняття розглядали узагальнено, а не його функціональну складову. Лігоненко Л.О. вважає що «антикризове фінансове управління – це постійно діючий процес виявлення ознак кризових явищ та реалізація генерального плану недопущення поширення кризових явищ та стагнації розвитку підприємства, який здійснюється протягом усього періоду його функціонування. У перебігу антикризового фінансового управління може передбачатись розробка і реалізація окремої політики (або тактики) для вирішення окремих завдань протидії кризі на окремих етапах роботи»[7].

Для дослідження ймовірності настання банкрутства використовують різні моделі діагностики фінансового стану підприємства. Завчасно виявленні відхилення дають змогу швидко застосувати певний перелік антикризових заходів для уникнення негативних наслідків. Також банкрутство може виникнути не тільки через кризу, але й за неспроможності конкурувати на ринку. Зі збільшенням різноманітності товарів та послуг, розширення виробництва та розвитку економіки, відповідно до цього більшість підприємств стали неконкурентоспроможними у власних галузях.

В економіці при дослідженні антикризового управління виділяють три стадії на яких виникають фактори, що супроводжують загрозу розвитку кризи (рис.1). Відповідно на першій стадії виділяють фактори, що погіршують фінансовий стан підприємства та зниження обсягів прибутку. На другій стадії відбувається зниження показників виробництва, збільшення кредиторської та дебіторської заборгованості. На третій стадії виникає критичний стан фінансового стану, що призводить до виникнення банкрутства підприємства.

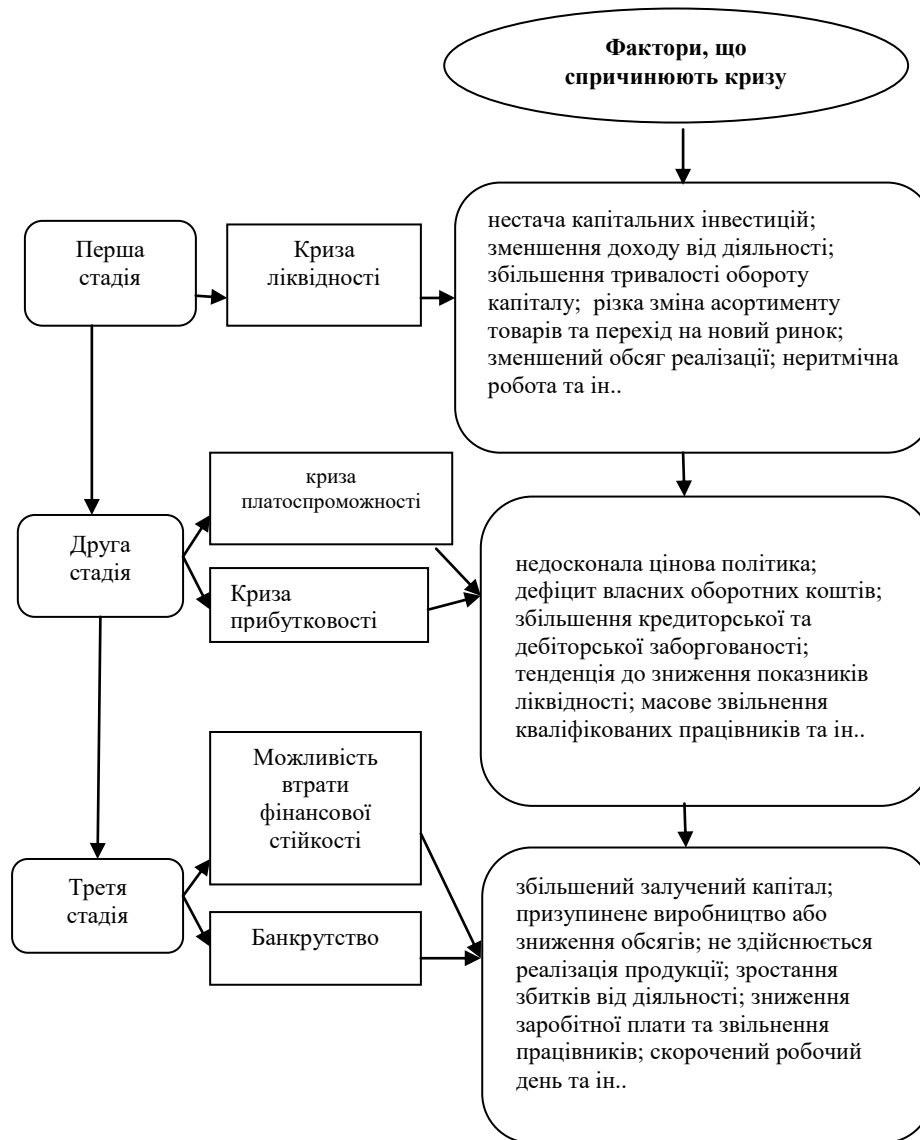

Рисунок 1 – Стадії та фактори утворення кризи на підприємстві
Джерело: розроблено авторами

Україна характеризується як промислова країна, тому що значну частку займають промислові підприємства. Велика кількість інвестиційних надходжень саме у промислу галузь. Відповідно до статистики державної служби України більшість інвестиції надходили від європейських країн, а саме Великої Британії, Німеччини,

Нідерландів, Австрії та Швейцарії. Хоча кількість надходжень з кожним роком збільшується, спостерігається тенденція до зменшення підприємств саме у промисловості, що спричиняє їх банкрутство або ліквідація.

Для збереження стійкості підприємства на ринку потрібно пристосовуватися до кризових умов, що виникли в економіці країни. Відповідно виникають проблеми в процесі кредитування, що призводить до отримання збитку від діяльності, які в свою чергу призводить до банкрутства. Нестабільне економічне становище призводить до загрози неплатоспроможності підприємства, що в подальшому провокує створення передкризового стану або ліквідації компанії. Показники по кількості підприємств є масштабними, оскільки динаміка розвитку промислових підприємств є важливою при дослідженні, також це можемо побачити на рисунку 2.

Рисунок 2 – Динаміка розвитку промислових підприємств за 10 років [9]

За проаналізованих статистичних даних можемо зробити висновки, що після кризи у 2008 році кількість промислових підприємств з кожним роком збільшувалася й у 2013 році становило близько 49130 одиниць. Але при виникненні кризи у 2014 році, що була створена через нестабільний стан в Україні та спричинена воєнними діями на сході країни, кількість збанкрутілих підприємств збільшилася в кілька разів. З поступовим розвитком та стабілізацією економіки в Україні, завдяки іноземним інвестиціям кількість промислових підприємств зросла і у 2019 році становила близько 48604 одиниць. Для детального аналізу кількості збанкрутілих та ліквідованих підприємств розглянемо на рисунку 3.

Серед основних проблем, що які спричинили банкрутство підприємств можемо виділити: відсутність досконалої системи на законодавчому рівні щодо запобігання виникнення банкрутства; відсутність додаткових аналітичних даних задля подальшого дослідження кризових явищ; майже відсутній державний контроль за банкрутством підприємств та надання підтримки або допомога неплатоспроможним компаніям; також не спроможність забезпечити кваліфікованих працівників у галузі антикризового управління. Більшість неплатоспроможних підприємств знаходяться в кризовому стані, але мають стабільні показники та можливість виходу з кризового стану та в подальшому стабільне функціонування.

Відповідно до таблиці 2.1 найбільша кількість підприємств, які визнано банкрутами становило 4357 од. у 2007 році. З кожним роком спостерігається зниження кількості підприємств які з банкрутували і в 2019 році становило близько 703 од.. Однак через вірус та карантинні обмеження кількість підприємств, які виявилися банкрутом на початку 2020 року становило близько 890 од.. Важливим показником є кількість ліквідованих підприємств. Найбільша кількість ліквідованих підприємств у 2016 та 2017 роках. Також спостерігається зменшення кількості підприємств у 2018 та 2019

році, що в середньому становило близько 306 од. ліквідовано. Якщо порівнювати з минулими роками то на початку 2020 році спостерігається негативна динаміка у ліквідації підприємства і становить близько 210 од..

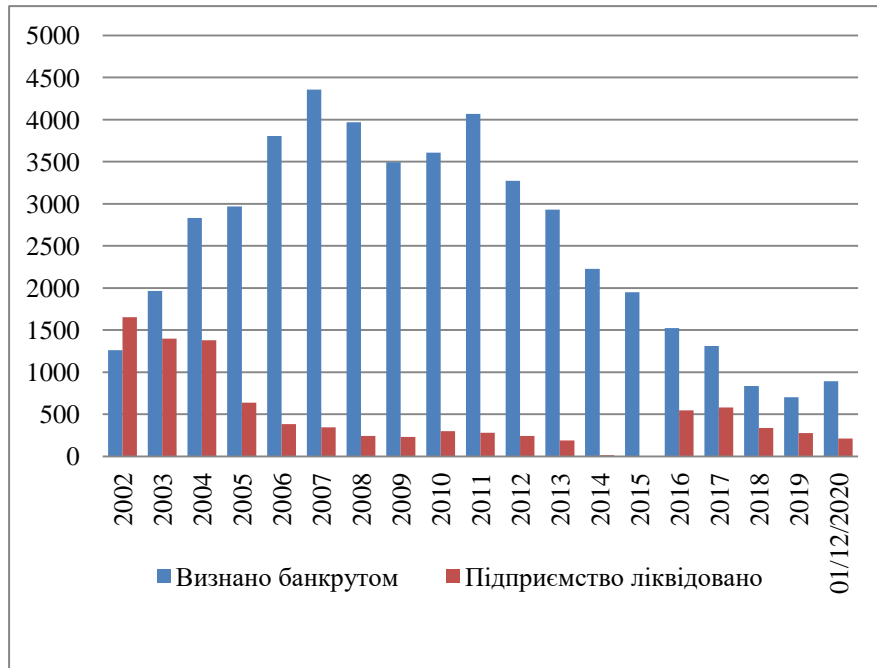

Рисунок 3 – Динаміка виявлення банкрутства підприємств [9]

Таблиця 1 – Статистичні дані банкрутства підприємств за 2007-01.12.2020 роки

Роки	Визнано банкрутом	Підприємство ліквідовано	Порушено справу про банкрутство	Порушено справу про банкрутство та відкрито санацію	Досудова санація	Справу поновлено	До відомо
2007	4357	346	348	8	-	10	-
2008	3969	241	242	10	-	6	-
2009	3491	232	224	34	-	5	-
2010	3606	297	215	16	-	2	-
2011	4068	279	219	18	-	1	-
2012	3274	242	144	15	-	9	-
2013	2932	189	139	18	-	2	-
2014	2225	12	141	24	4	5	223
2015	1949	-	154	41	5	6	137
2016	1524	546	299	48	9	1	161
2017	1312	579	265	32	-	-	86
2018	833	335	232	40	-	-	83
2019	703	277	221	45	-	-	-
01.12.2020	890	210	-	-	-	-	-
Всього	35133	3785	2843	349	18	47	690

Джерело: складено авторами виходячи з [9]

Також на сьогоднішній день було проаналізовано становище компаній не залежно від розмірів, форм власності, обсягу прибутку та інше. У сучасній кризі більше факторів виступають із зовнішнього середовища. Серед них нестабільна політична та економічна ситуація, недосконала законодавча база стосовно підтримки розвитку підприємств, недовіра інвесторів щодо бізнесу, знижений попит на певні види діяльності, відсутня довіра громадян, що спричинює гальмування діяльності компаній.

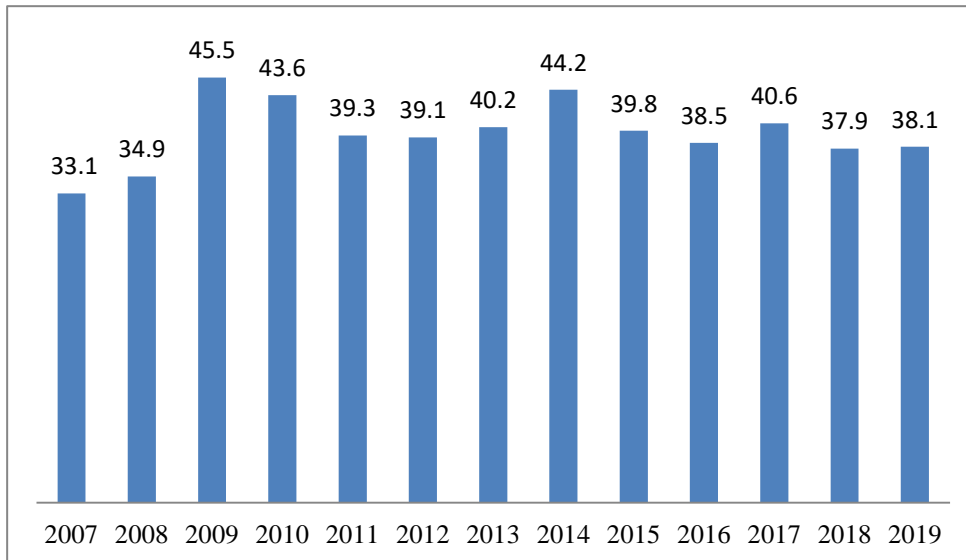

Рисунок 4 – Частка збиткових підприємств у економіці України (%) [9]

Аналізуючи збиткові підприємства (рис. 4) в Україні найбільша частка спостерігається у 2009 та 2014 році, що спричиненні світовою кризою та нестабільною економікою яка виникла у наслідок військових дій. Також спостерігається негативна тенденція у 2017 та у 2019 роках, частка таких підприємств в середньому становить 39,3%.

Дослідивши розвиток підприємств, можемо виділити основні фактори, які впливають на стабільність підприємницької діяльності. Серед них велика частка основних фондів, застаріле технологічне обладнання, виникає криза неплатоспроможності, застаріла система контролінгу витрат, неефективна політика підприємств, щодо управління його фінансовим станом. Слід зазначити, що господарську діяльність не можуть забезпечити власними фінансовими ресурсами, виходячи з цього залучаються додаткові кредитні ресурси, що не дають стабільно функціонувати підприємствам. Тому надалі буде розглянуто комплекс заходів для запобігання кризового стану та удосконалення підходів, які попередять про настання кризи на підприємстві.

У розвитку української економіки та для ефективного існування підприємств в Україні необхідно створити комплекс антикризових заходів, які миттєво реагували б на зміни зовнішніх та внутрішніх факторів, створення стабільних фінансових, трудових ресурсів та забезпечення швидкого прийняття управлінських рішень стратегічного значення.

Проаналізувавши останні дослідження, щодо забезпечення стабільного стану та виведення підприємства з кризи, виділимо основні підходи до запобігання та подолання банкрутства на підприємствах, які поділенні на три основні напрямки та важливості для кожного етапу впливу кризових явищ (рис. 5).

При створенні комплексу заходів антикризового управління для підприємств буде використано підходи щодо попередження, запобігання банкрутства та кризових явищ. Виділено основні невід’ємні складові, які потрібні для створення ефективної та дієвої системи уникнення настання нестабільного фінансового стану. Для ефективного

управління було запропоновано заходи, що дозволять чітко оцінювати загрозу та реагувати управлінському персоналу відповідно до рис. 6.

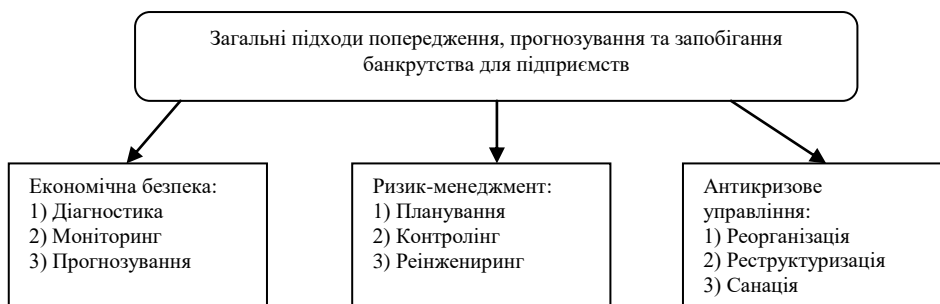

Рисунок 5 – Підходи попередження, прогнозування та запобігання банкрутства для підприємств

Джерело: розроблено авторами

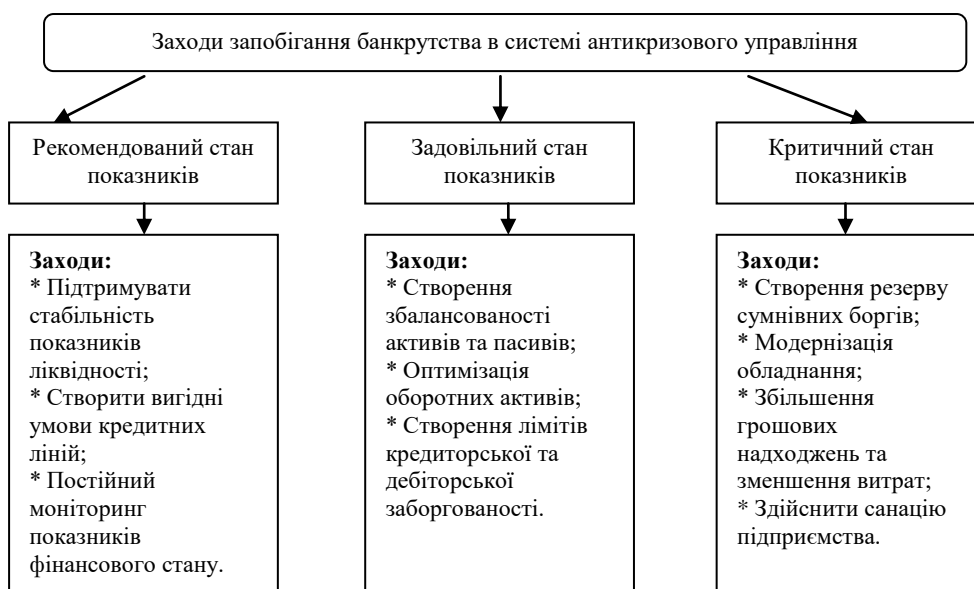

Рисунок 6 – Заходи запобігання банкрутства для підприємств

Джерело: розроблено авторами

Відповідно до розподілу показників, які зображені на рис. 6 аналізовані підприємства нажаль відносяться до третьої групи, де потребують застосування комплексних заходів для покращення фінансових показників. Спочатку потрібно звернути увагу на велику частку кредиторської заборгованості у капіталі підприємства. Для зменшення або швидкого погашення кредиту потрібно створити спеціальний резерв заборгованості, куди буде надходити частка грошових коштів від реалізації. Відновлення виробництва можливе лише за допомогою залучення додаткових інвестицій та оновлення обладнання, яке забезпечить вироблення більшої

кількості та якіснішої продукції, зниження собівартості продукції за допомогою раціонального використання ресурсів та зменшення змінних та постійних витрат на одиницю продукції. Підвищення показників ліквідності та платоспроможності, що забезпечить стабілізацію фінансових показників. Найефективніше застосувати фінансове оздоровлення підприємств, яке охопить всі складові діяльності компаній. Застосування енергозберігаючих технологій та вдосконалення обліку за використанням ресурсів та стимулювання працівників за раціональне використання ресурсів та зменшення витрат. Протягом року після застосування всіх необхідних заходів потребується моніторинг фінансово-економічних показників діяльності підприємств.

Запобігання ризиків у діяльності підприємств можна здійснювати різними способами, але головна мета – виявити та правильно підібрати план дій для уникнення значних негативних наслідків. На сьогодні велику увагу приділяють розвитку цифрової економіки. Дану систему можна застосувати і на підприємствах. Завдяки створенню інформаційних баз постачальників, покупців, потенційних інвесторів, асортименту продукції або ж створення баз для дослідження зовнішніх та внутрішніх факторів які мають вплив на підприємство. Застосовуються різні програми для аналізу, моніторингу показників, що допоможе чітко підібрати план дій, щодо уникнення загрози.

Додатковий капітал відіграє важливу роль у розвитку промислової галузі та країни в цілому. Зменшення надходження іноземних інвестицій негативно впливає на темпи розвитку. Дане питання потребує дослідження та визначення причин зменшення надходжень. Далі потрібно розробити план розвитку привабливості України, що в подальшому збільшить розмір інвестицій та покращить рівень життя населення.

Антикризове управління потрібне для стабілізації процесів діяльності підприємств, покращення адаптаційних можливостей, гнучкості та стійкості до різних факторів, які виникають у зовнішньому та внутрішньому середовищі. Попередньо підготовлені заходи боротьби з кризою забезпечать мінімальний негативний вплив на підприємство, що забезпечить його конкурентоспроможність в умовах кризи.

ВИСНОВКИ

Банкрутство виникає тоді, коли підприємство не може задовольнити вимоги перед кредитором через перевищення частки зобов'язань над власним капіталом та при застосуванні всіх заходів для уникнення кризи, але не дало позитивних результатів. Банкрутство також можна поділити на технічне, фіктивне, реальне та навмисне.

При аналізі діяльності підприємств, було виявлено що потрібно удосконалити розвиток промисловості. Потрібно приділити увагу управлінню платоспроможністю та ліквідністю підприємств, тому що дані показники показують їх фінансову стійкість та стабільний розвиток.

Важливе значення має вчасне виявлення та швидке дослідження кризових факторів. Застосування методів та заходів не для уникнення ризику, а для подолання ризику та наслідків. Застосування новітніх програм для діагностики ризику дає можливість вчасно виявити та подолати кризові явища.

Для оптимізації поточної платоспроможності потрібно збільшити власний оборотний капітал, це може позитивно вплинути на збільшення прибутку, та вдосконалення роботи оборотних коштів, які зменшують оборотний період активів.

Подолання фінансової кризи на підприємстві за допомогою застосування заходів фінансового оздоровлення, які залежать від швидкості кризових процесів, що визначає часові ресурси для застосування антикризових заходів та виявлення причин виникнення кризи з урахуванням даних критеріїв підприємство підбирає план дій для уникнення кризи. Для попередження банкрутства потрібно вжити ряд заходів для

стабілізації фінансових показників та уникнення фінансової кризи у довгостроковому періоді.

Для якісного та правильного управлінського рішення в умовах кризи за допомогою діагностики необхідні: розробка заходів на основі маркетингових показників діяльності; застосування більшої кількості інструментів виявлення загрози банкрутства окремо для зовнішніх та внутрішніх факторів; удосконалення розвитку адаптованих заходів для поліпшення роботи в умовах кризи та швидкого реагування.

SUMMARY

T. A. Zhukova, I.V. Basanets, I. Y. Plikus. Anti-crisis management in business financial security ensuring.

The problem of effective anti-crisis management is of crucial importance for ensuring the overall level of development of Ukraine, surmounting the financial and economic crisis, as well as creating an appropriate level of national security. In today's world with its unstable economic, political and legal dimension an entity is exposed to the external environment. The impact of the economic crisis in the world, including Ukraine, has led to the fact that most companies are close to financial crisis and some of them have already gone bankrupt. The article presents the data showing that companies are in crisis and need anti-crisis management. It is reasoned that anti-crisis management as a mechanism of adaptive regulation of business processes of enterprises is relevant and in demand both in science and in practice; the program of anti-crisis measures in case of its successful practical application can help the companies being on the brink of bankruptcy. Theoretical approaches to the formation of anti-crisis management of enterprises are considered, further research was given to the problems of developing a system of anti-crisis management of the enterprise and the development of anti-crisis financial policy. It is proved that crisis management is aimed at adapting the enterprises' activities to the constantly changing environmental conditions as well as to extract benefits from new opportunities. At the same time, the main thing in the implementation of such management is the rejection of unpromising areas of activity and the definition of the most promising ways of the organization activity ensuring its development. After analyzing the latest research on ensuring the stable state and bringing the company out of the crisis, the main approaches to preventing and overcoming bankruptcy in enterprises have been identified. For effective management the measures that will clearly assess the threat and respond to management staff are proposed in the article. The causes and factors that accompany the emergence of a crisis at the enterprise are studied. The activity of Ukrainian enterprises in the conditions of crisis is analysed and a set of measures to improve crisis management for the financial security of the company is created.

Keywords: crisis, bankruptcy, security, anti-crisis management, bankruptcy probability assessment.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бланк І. О. Управління фінансової стабільності підприємства. Київ: 2007, 483 с.
2. Васькова Ю. І. Фінансова безпека підприємства – провідна складова економічної безпеки та засіб попередження кризи підприємств. *Наука й економіка*, 2014, Вип. 1, 230–234.
3. Зайцев О.В., Нікітін Д.В. Інститут банкрутства, його функції та роль на сучасному етапі економічного розвитку держави. *Причорноморські економічні студії*, 2017, Вип. 16, С. 142-145. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/57309>
4. Зайцев О.В., Нікітін Д.В. Особливості банкрутства суб'єктів господарювання державного сектору економіки України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*, 2017, Вип. 16, Ч. 1, С. 107-110. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/66442>
5. Зайцев О.В., Нікітін Д.В. Концепція досягнення позитивного результату в процесі санації державних підприємств. *Бізнес-навігатор*, 2017, Вип. 3(42), С. 133-136. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/65466>
6. Kowo, Ak.S., Owotutu, S. Ol., Adewale Ad. G. Enhancing the Operational Effectiveness of Savings and Credit Cooperative Societies for Sustainable Growth. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 2019, 3(2), 59-68. URL: [http://doi.org/10.21272/fmir.3\(2\).59-68.2019](http://doi.org/10.21272/fmir.3(2).59-68.2019).
7. Лігоненко Л. О. Антикризисное управління підприємством: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005, 824 с.
8. Moskovicz A. Financial Qualitative Research: A Comprehensive Guide for Case Study usage. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 2019, 3(4), 106-116. URL: [http://doi.org/10.21272/fmir.3\(4\).106-116.2019](http://doi.org/10.21272/fmir.3(4).106-116.2019).
9. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
10. Павловський С. В. Фінансування підприємств у період фінансової кризи: альтернативні рішення. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки*, 2016, Вип. 17(3), С. 112–117.

11. Плікус, І.Й. Антикризисне управління підприємством на засадах ефективного використання інтелектуального капіталу та інтелектуальної власності [Текст] / І.Й. Плікус // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць. – 2018. – Т.1.- № 24. – С. 163–169.
12. Чемчикаленко Р.А., Майборода О.В., Дьякова Ю.Ю. Напрями підвищення ефективності оцінки ліквідності та платоспроможності підприємства. *Економіка та суспільство*, 2017, № 12, С. 642–648.
13. Швец Ю. О. Ризики в діяльності промислових підприємств: види, методи оцінки та заходи подолання ризику. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018, Вип. 17(2), С. 131-135. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2018_17\(2\)_31](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2018_17(2)_31).

REFERENCES

1. Blank IO (2007). *Upravlinnia finansovoi stabilnosti pidpriemstva*. Kyiv: 483.
2. Vaskova Y.I. (2014). Financial security of the enterprise - a leading component of economic security and a means of preventing the crisis of enterprises. *Science and Economics*, Vip. 1, P. 230–234.
3. Zaitsev O.V., Nikitin D.V. (2017). The institution of bankruptcy, its functions and role at the present stage of economic development of the state. *Black Sea Economic Studies*, Vol. 16, P. 142-145. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/57309>
4. Zaitsev O.V., Nikitin D.V. (2017). Features of bankruptcy of business entities of the public sector of the economy of Ukraine. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series "International Economic Relations and the World Economy"*, Vol. 16, Part 1, pp. 107-110. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/66442>
5. Zaitsev O.V., Nikitin D.V. (2017). The concept of achieving a positive result in the process of rehabilitation of state enterprises. *Business Navigator*, Issue. 3 (42), P. 133-136. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/65466>
6. Kowo, Ak.S., Owotutu, S. Ol., Adewale Ad. G. (2019). Enhancing the Operational Effectiveness of Savings and Credit Cooperative Societies for Sustainable Growth. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 3(2), 59-68. URL: [http://doi.org/10.21272/fmir.3\(2\).59-68.2019](http://doi.org/10.21272/fmir.3(2).59-68.2019)
7. Ligonenko LO (2005). *Anti-crisis management of the enterprise*. Kyiv: Kyiv. nat. trade and economy University, 824
8. Moskovicz A. (2019). Financial Qualitative Research: A Comprehensive Guide for Case Study usage. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 3(4), 106-116. URL: [http://doi.org/10.21272/fmir.3\(4\).106-116.2019](http://doi.org/10.21272/fmir.3(4).106-116.2019).
9. Official site of the State Statistics Service of Ukraine. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
10. Pavlovsky S.V. (2016). Financing of enterprises in the period of financial crisis: alternative solutions. *Scientific Bulletin of Kherson State University*, Vol. 17 (3), P. 112–117.
11. Plikus, I.Y. (2018). Crisis management of the enterprise on the basis of effective use of intellectual capital and intellectual property. *Financial and credit activities: problems of theory and practice: a collection of scientific papers*, Vol.1, № 24, P. 163-169.
12. Chemchikalenko RA, Mayboroda O.V., Dyakova Yu.Yu. (2017). Directions for improving the efficiency of assessing the liquidity and solvency of the enterprise. *Economy and society*, № 12, .642–648.
13. Shvets Yu. O. (2018). Risks in the activity of industrial enterprises: types, methods of assessment and measures to overcome the risk. *Scientific herald of the Uzhhorod National University*, Vol. 17 (2), P. 131-135. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2018_17\(2\)_31](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2018_17(2)_31).